

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ У КРОС-КУЛЬТУРНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

Збірник матеріалів

II МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦІЇ

27-28 листопада 2024

Київ-2024

Ιουλία Λαμπέτσα
Αναπληρώτρια καθηγήτρια,
Κρατικό Πανεπιστήμιο Μαριούπολης, Ουκρανία

ΤΟ ΑΙΤΗΜΑ ΓΙΑ ΑΝΑΓΝΩΡΗΣΗ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΗΣ ΑΖΟΦΙΚΗΣ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΟΥ CHARLES TAYLOR

THE DEMAND FOR RECOGNITION BY THE AZOV GREEKS IN THE LIGHT OF THE CRITICAL ANALYSIS OF CHARLES TAYLOR'S THEORY. This paper examines Charles Taylor's theory regarding the politics of recognition, as developed in his renowned article on multiculturalism, and attempts to apply it to the case of the Azov Greeks. This community also made a demand for recognition 35 years ago and had the opportunity to develop a corresponding policy.

Key words: *Demand for recognition, Azov Greeks, Ethnopolitics, Modern Greek language, Misrecognition.*

Λέξεις-κλειδιά: *αίτημα για αναγνώριση, Έλληνες της Αζοφικής, εθνοπολιτική, Νεοελληνική γλώσσα, εσφαλμένη αναγνώριση.*

Στην εργασία αυτή έχουμε στόχο να εξετάσουμε τη θεωρία του Charles Taylor αναφορικά με την πολιτική της αναγνώρισης που ανέπτυξε στο φημισμένο άρθρο του για την πολυπολιτισμικότητα και να προσπαθήσουμε να την εφαρμόσουμε στην περίπτωση των Ελλήνων της Αζοφικής που και αυτοί είχαν θέσει αίτημα για αναγνώριση πριν από 35 χρόνια και είχαν την ευκαιρία να αναπτύξουν τη σχετική πολιτική.

Η πολιτική της πολυπολιτισμικότητας γεννήθηκε μέσα στη δυτική φιλελεύθερη φιλοσοφική παράδοση. Ένας από τους πιο εξέχοντες υποστηρικτές της που δημιούργησε θεωρητικά θεμέλια για την πολιτική της «πολιτισμικής ποικιλομορφίας» είναι ο Καναδός στοχαστής Charles Taylor. Η πεμπτουσία των απόψεων του Taylor για την πολυπολιτισμικότητα περιέχεται στο άρθρο του «The Politics of Recognition».

Ο Taylor ισχυρίζεται ότι η Δύση, η οποία πλέον κυριαρχεί στον κόσμο, πρέπει να αναγνωρίσει την «πολιτισμική ποικιλομορφία» τόσο στα πλαίσια του πολιτισμού της όσο και πέρα απ' αυτόν. Η «πολιτιστική ποικιλομορφία» υπάρχει σε κάθε κοινωνία όπου υπάρχουν διαφορετικές μειονοτικές ομάδες - από εθνοτικές έως σεξουαλικές. Είναι φορείς της δικής τους πολιτιστικής ταυτότητας, η οποία διαφέρει από την ταυτότητα της κυρίαρχης πλειοψηφίας. Η κοινωνία, κατά κανόνα, δεν είναι στο πλευρό των μειονοτήτων. Θεωρούνται, πρώτα απ' όλα, ως πιθανή απειλή: είτε για την ακεραιότητα του κράτους είτε για τη διατήρηση των παραδοσιακών ηθικών αρχών. [Taylor 1994, 87].

Η «πολιτική της αναγνώρισης» του Taylor καλύπτει, πρώτα απ' όλα, εκείνες τις πτυχές της ανθρώπινης κουλτούρας που, κατά τη γνώμη του, δεν υπόκεινται ούτε σε πολιτική ούτε σε οποιαδήποτε άλλη ρύθμιση. Πρέπει να μάθουμε να συμβιώνουμε με διαφορετικές πολιτισμικές ομάδες, πρέπει να αναγνωριστεί το δικαίωμά τους για ύπαρξη. Ένα από τα μέτρα που εφαρμόζονται για την ενίσχυση της μειονοτικής θέσης ορισμένων ομάδων ατόμων είναι η εφαρμογή των *αντίρροπων διακρίσεων* που καθιστούν τα άτομα αυτά ανταγωνιστικά στον αγώνα για την εξεύρεση εργασίας ή για την εισαγωγή στο πανεπιστήμιο [ό.π., 89-90].

Αναφέροντας ως παράδειγμα την περίπτωση του Κεμπέκ, ο Ταίηλορ καταδεικνύει ότι η υιθέτηση των συλλογικών στόχων που εξυπηρετούν μια εθνοτική ομάδα μπορεί να θεωρηθεί ως επιβολή ουσιαστικών διακρίσεων, καθώς στο σύγχρονο κόσμο δεν μπορούν όλοι οι πολίτες να ανήκουν στην εθνοτική ομάδα που ευνοείται [ό.π., 107]. Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, ο φιλελευθερισμός τελικά δεν αποτελεί σημείο συνάντησης όλων των πολιτισμικών ενοτήτων. Αποτελεί την πολιτική έκφραση μερικών, αλλά είναι ασύμβατος με κάποιες άλλες [ό.π., 119].

Ένα άλλο σοβαρό πρόβλημα που υποδεικύει ο Ταίηλορ στην πολιτική της πολυπολιτισμικότητας είναι η παραδοχή της ότι ήδη διαθέτουμε κριτήρια για να προβαίνουμε στις κρίσεις, ενώ τα κριτήρια δεν είναι καθολικά, είναι αυτά του βορειοατλαντικού πολιτισμού» [ό.π., 119]. Η προσέγγιση του στοχεύει να αναγνωρίσει την ισότητα των εθνοτικών πολιτισμών και να τους αντιμετωπίσει με ίσο σεβασμό. Αυτό θα δημιουργήσει τη βάση για έναν ευεργετικό διάλογο πολιτισμών, θα μειώσει το επίπεδο έντασης στις σχέσεις μεταξύ των πολιτισμών, θα εξομαλύνει τις αντιφάσεις τους και θα συμβάλει στη διαμόρφωση μιας ενιαίας δημοκρατικής κουλτούρας με ένα κοινό σύνολο αξιών. Ο Ταίηλορ ισχυρίζεται ότι ο στόχος μας είναι να φτάσουμε στο «σημείο από το οποίο η σχετική αξία διαφορετικών πολιτισμών θα είναι προφανής» [ό.π., 131].

Το εθνικό και πολιτιστικό κίνημα της ελληνικής μειονότητας στην ουκρανική επικράτεια αναπτύχθηκε χάρη στην φιλελεύθερη εθνική πολιτική της «περεστρόικα» της πρώην ΕΣΣΔ στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του '80 του 20^{ου} αιώνα και ενισχύθηκε μετά την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της Ουκρανίας το 1991. Ένα θεμελιώδες πολιτικό και νομικό έγγραφο που εγγυήθηκε την ελεύθερη ανάπτυξη όλων των εθνοτικών κοινοτήτων του λαού της Ουκρανίας υπήρξε η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των Εθνοτήτων της Ουκρανίας (1991) [Piskizhova 2018, 275]. Εδώ λοιπόν προκύπτει το αίτημα για αναγνώριση από τη μεριά της ελληνικής καταγωγής πολιτών της Ουκρανίας. Η Πισκίζοβα επισημαίνει ότι κατά το πρώτο μισό της δεκαετίας του 1990 σημειώθηκε η κορύφωση της εθνικής ανόδου και εθνοτικού αυτοπροσδιορισμού της ελληνικής κοινότητας της Ουκρανίας που είχε ως αποτέλεσμα την ενεργοποίηση της αναζωογόνησης της εθνικής και πολιτιστικής της ζωής [ό.π., 275]. Στην Αζοφική διαμένει η πλειοψηφία των Ελλήνων της Ουκρανίας (σύμφωνα με την απογραφή του 2001 - 77,5 χιλιάδες άτομα, δηλαδή πάνω από το 80% του συνολικού αριθμού των Ελλήνων της Ουκρανίας). Από το 1995 μέχρι σήμερα ο εθνοπολιτισμικός δημόσιος

οργανισμός που έχει πανουκρανική εκπροσώπηση είναι η Ομοσπονδία Ελληνικών Συλλόγων Ουκρανίας (ΟΕΣΟΥ) με έδρα στη Μαριούπολη. Αλλά μέχρι να ξεχωρίσει η ΟΕΣΟΥ και να αποκτήσει την ιδιότητα του πανουκρανικού οργανισμού προηγήθηκε περίοδος διαμάχης με άλλους εθνοπολιτισμικούς οργανισμούς, ειδικά με την Ένωση των Ελλήνων της Ουκρανίας (ΕΕΟΥ) που δημιουργήθηκε το 1989.

Εδώ όμως πρέπει να σημειώσουμε, ότι οι πληροφορίες που διασώθηκαν αναφορικά με την κριμαϊκή περίοδο των Ελλήνων της Αζοφικής, την πλειοψηφία δηλαδή των Ελλήνων της Ουκρανίας, ήταν πολύ αποσπασματικές και δεν υπήρχε κοινή άποψη για το αν ήταν απόγονοι των Ελλήνων που είχαν αποικήσει την Κριμαία στην αρχαιότητα, ή αν ήταν απόγονοι των ρωμιών που έφταναν σταδιακά στην Κριμαία από το 10^ο αιώνα και αργότερα από διάφορες περιοχές του ελληνόφωνου κόσμου. Λαμβάνοντας υπόψη το πολύ περίπλοκο πρόβλημα της καταγωγής τους, προκαλεί εντύπωση το πόσο γρήγορα και με πόση σιγουριά αρθρώθηκαν από τους εσωτερικούς εκπροσώπους των εθνοτικών ελίτ οι κυρίαρχοι λόγοι για την ταυτότητά τους και τους στόχους τους. Άμα δούμε το σκοπό και τους επιμέρους στόχους της οργάνωσης, και έχοντας υπόψη και το ιστορικό πλαίσιο της περιόδου μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και την κατάρρευση των υφιστάμενων κοινωνικοοικονομικών δομών στο νεοσύστατο ουκρανικό κράτος, μπορούμε να διαπιστώσουμε, ότι υπήρχε έντονος προσανατολισμός προς την Ελλάδα και την Κύπρο (όπου σημειώθηκε κάποια οικονομική άνοδος εκείνη την εποχή), και τον απανταχού ελληνισμό. Ο τοπικός πολιτισμός σίγουρα έχανε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του σ' αυτήν την προσπάθεια προσομοίωσης και εξίσωσης. Ακόμα και το πολύ σύνθετο γλωσσικό ζήτημα λύθηκε «πολύ εύκολα». Αγνοώντας παντελώς την ύπαρξη των δύο τοπικών γλωσσικών ποικιλιών των Ελλήνων της Αζοφικής, τη μία ελληνογενή και την άλλη τουρανικής προέλευσης, που είχαν και την εσωτερική διάκριση σε ιδιώματα, και το απειλούμενο χαρακτήρα τους, οι Έλληνες της Αζοφικής επιλέγουν ως «μητρική γλώσσα» τους να μαθαίνουν την Νεοελληνική Κοινή. Τώρα, με το πέρασμα των 35 χρόνων μπορούμε να δούμε και να σχολιάσουμε τα αποτελέσματα.

Στο άρθρο της Σ. Ντούμποβα «Εξασφάλιση των πολιτιστικών δικαιωμάτων και δικαιώματος για εκπαίδευση της ελληνικής εθνότητας στην Ουκρανία» διαπιστώνεται η πλήρης κάλυψη των εν λόγω δικαιωμάτων της κοινότητας [Dubova 2019, 53]. Αν όμως σκάψουμε πιο βαθιά και δούμε τις εξελίξεις μέσα στην ίδια την κοινότητα, θα δούμε μια πολύ αντιφατική εικόνα. Μετά την έναρξη του πολέμου στην Ουκρανία και την κατοχή του μεγαλύτερου τμήματος της Αζοφικής από τα ρωσικά στρατεύματα οι γνώμες των Ελλήνων της Αζοφικής διχάστηκαν. Άλλοι μετέβησαν στα ελεύθερα εδάφη της Ουκρανίας, άλλοι βρήκαν καταφύγιο στην Ελλάδα, άλλοι έμειναν στα σπίτια τους και προσαρμόζονται στην καινούρια πραγματικότητα. Αν υποθέσουμε τους αριθμούς, οι περισσότεροι μάλλον έμειναν στην Αζοφική. Αλλά ανάμεσα σ' αυτούς που έφυγαν παρουσιάστηκαν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σοβαρές φιλονικίες, με τους νέους ανθρώπους να κατηγορούν την ελίτ στο

πρόσωπο των σπουδαίων παραγόντων της ΟΕΣΟΥ για τη λανθασμένη πολιτική και κακομεταχείριση των ευκαιριών που είχαν.

Η αρκετά φιλελεύθερη εθνοπολιτική του ανεξάρτητου ουκρανικού κράτους, και ταυτόχρονα υψηλό επίπεδο εθνικού αυτοπροσδιορισμού και δημόσιας δραστηριότητας των εκπροσώπων της ελληνικής κοινότητας δημιούργησαν μια ευνοϊκή βάση για την ανάπτυξη ισχυρού εθνοπολιτιστικού κινήματος, κύριος στόχος του οποίου ήταν η αναβίωση της μητρικής γλώσσας, του πολιτισμού και των παραδόσεων των Ελλήνων της Ουκρανίας. Ο δείκτης που μαρτυρεί την δύναμη του κινήματος αυτού είναι ένα ευρύ δίκτυο εθνοπολιτιστικών συλλόγων ως δομικών στοιχείων της ελληνικής κοινότητας, διαμορφωμένων για να εκφράζουν τις εθνοπολιτιστικές ανάγκες της. Δηλαδή, άμα δούμε την πολιτική που ασκήθηκε από την ελληνική μειονότητα της Ουκρανίας με τη βοήθεια των μηχανισμών που της παρείχε το ουκρανικό και το ελληνικό κράτος, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η θεωρία του Ταϊήλορ θεμελιώνει και στηρίζει την εφαρμογή αυτής της πολιτικής. Όμως, άμα δούμε τα αποτελέσματά της, χρειάζεται να λάβουμε υπόψη πολλούς άλλους παράγοντες που αγνοούνται από τον Ταϊήλορ:

- Τα πραγματικά κίνητρα αυτών των πολιτικών δεν είναι αμιγώς πολιτιστικά, καθώς ο οικονομικός παράγοντας προβάλλεται παντού ξεκάθαρα και τις περισσότερες φορές αποτελεί την κινητήρια δύναμη εθνοπολιτιστικών διαδικασιών που συγκαλύπτεται από το αίτημα για πολιτιστική αναγνώριση.

- Αυτοί που αρθρώνουν τους κυρίαρχους λόγους αναφορικά με την εθνική ταυτότητα και τους στόχους μιας μειονότητας είναι τις περισσότερες φορές οι εκπρόσωποι των ελιτ που έχουν προσωπικούς στόχους και πολλές φορές αποπροσανατολίζουν τα μέλη της κοινότητας και μάλιστα διαβρώνουν τις αντιλήψεις τους για την ταυτότητά τους.

- Υπάρχει μεγάλος κίνδυνος εσφαλμένης αναγνώρισης μιας κοινότητας, ως αποτέλεσμα της αφομοίωσης των κυρίαρχων λόγων περί της ταυτότητας, που στη συνέχεια διαψεύδονται, επανεξετάζονται και επαναπροσδιορίζονται ανάλογα με τις εκάστοτε πολιτικές και άλλες σκοπιμότητες.

- Είναι αμφίβολο το κατά πόσο επωφελείται μια πολυπολιτισμική κοινωνία από την εφαρμογή της πολιτικής της αναγνώρισης, ενόσω οι στόχοι της ευνοούμενης εθνοτικής ομάδας έχουν προτεραιότητα έναντι των στόχων της όλης κοινωνίας.

Βιβλιογραφία

1. Дубова С. В. Забезпечення культурно-освітніх прав грецької етнічної спільноти в Україні. Стратегіч. пріоритети. 2019. № 2, с. 53-59.

2. Піскіжова В. Роль Спілки греків України в становленні національно-культурного руху грецької спільноти незалежної України. Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Випуск 27, с. 273-294.

3. Taylor, Charles (1999) Πολυπολιτισμικότητα: Εξετάζοντας την πολιτική της αναγνώρισης / Τσαρλς Ταίηλор, μετάφραση Φιλήμων Παιονίδης. 2^η έκδ. Αθήνα: Πόλις

Ольга Гаргаєва

Старший викладач кафедри грецької філології,

Маріупольський державний університет, Київ, Україна

ЛЕКСИКА З КУЛЬТУРНИМ КОМПОНЕНТОМ У НОВОГРЕЦЬКІЙ МОВІ

LEXIS WITH A CULTURAL COMPONENT IN MODERN GREEK. The article is devoted to the study of vocabulary with cultural significance of the Modern Greek language as a linguistic source of information about the country's spiritual culture. Linguistic-cultural features and the place of vocabulary with a cultural component among other types of nationally marked lexical units are analyzed.

Key words: *culture, cultural linguistics, intercultural communication, lexis with cultural component, background knowledge, realia, non-equivalent lexis.*

Ключові слова: *культура, міжкультурна комунікація, лексика з культурним компонентом, фонова лексика, реалії, безеквівалентна лексика.*

Міжнародні контакти та міжкультурна комунікація, інтенсивність яких завдяки науково-технічному прогресу, значно зросла за останнє десятиліття, вимагають від учасників спілкування не тільки володіння іноземною мовою, але й знання національної специфіки, традицій країни співрозмовника, що зумовлює актуальність теми нашого дослідження.

Слова, які містять інформацію про культуру носіїв мови, є предметом вивчення різних наук, тому існують різні підходи до вивчення цієї проблеми: з погляду лінгвістики (*реалії, лексика з культурним компонентом значення*), лінгвокультурології, лінгвокраїнознавства та перекладознавства (*безеквівалентна та фонова лексика*), когнітології (*концепти, фрейми, скрипти*), психолінгвістики (*прототипи*). Проте відмінності між наявними термінами не завжди очевидні, і часто виникає питання про роль і місце слів з культурною складовою в системі мови, а також про склад цієї групи лексики.

Лексика з культурним компонентом значення є джерелом для отримання інформацію про країну, культуру і побут народу, мова якого вивчається. Під час дослідження мовної